

***Eksperski Projekt Koncepcji Przestrzennego
Zagospodarowania Kraju***
– nowe opracowanie, stare rozwiązania. Dyskusja

*The Draft Expert Concept for a Polish Spatial Organization Policy
– new project, old solutions. Discussion*

JERZY BAŃSKI

Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego PAN,
00-818 Warszawa, ul. Twarda 51/55; jbanksi@twarda.pan.pl

Zarys treści. Dyskusja dotyczy *Eksperskiego Projektu Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* opracowanego przez zespół ekspertów pod kierownictwem profesora Piotra Korcellego. Zaproponowane rozwiązania budzą zastrzeżenia co do sposobu realizacji polityki przestrzennej i kształtu struktury przestrzennej. Po pierwsze, zasada ekonomicznej racjonalności nie odbiega w swoim podstawowym założeniu od zasady efektywności w obecnie obowiązującej *Koncepcji*, czyli powiela zaproponowane już wcześniej rozwiązania. Po drugie, realizacja polityki przestrzennej zgodnie z tym priorytetem zakonserwuje lub wręcz pogłębi obecne zróżnicowanie struktury przestrzennej kraju, co stoi w sprzeczności z niektórymi celami strategicznymi, a nawet celem głównym polityki przestrzennej – spójnością terytorialną.

Słowa kluczowe: polityka przestrzenna, rozwój kraju, Polska, koncepcja zagospodarowania przestrzennego.

Uwagi wstępne i tezy dyskusji

W grudniu 2008 r. zakończono prace nad *Eksperskim Projektem Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* (EPKPZK), w których uczestniczyli przedstawiciele kilku ośrodków naukowych. Wiodącą rolę w przygotowaniu dokumentu odgrywał Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, a koordynatorem prac był prof. dr hab. Piotr Korcelli.

Opracowanie skierowano do konsultacji społecznych. Nie jest ono projektem rządowym, dlatego nie spełnia wszystkich wymogów i oczekiwań stawianych przed tego typu dokumentami. Eksperski projekt jest bowiem materiałem bazowym do przeprowadzenia debaty nad wyzwaniem przestrzennego zagospodarowania kraju i stanowi podstawę do przygotowania projektu dokumentu rządowego. W końcu 2009 r. w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego trwały nad nim prace przygotowawcze.

Ekspercki Projekt Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju nie jest publikacją *sensu stricto* (jest publikowany na stronach internetowych m.in. Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, zob. *Ekspercki Projekt...*, 2008), ale jest na tyle ważnym opracowaniem naukowym i planistycznym, że warto zastanowić się nad jego treścią i zaproponowanymi rozwiązaniami w zakresie przyszłej polityki przestrzennej oraz rozwoju struktury przestrzennej kraju¹.

EPKPZK jest opracowaniem bardzo obszernym i wielowątkowym, dlatego trudno odnieść się do wszystkich poruszanych w nim zagadnień. Chciałbym więc skoncentrować się na dwóch kluczowych – moim zdaniem – elementach dokumentu, tj. (1) zasadzie długookresowej racjonalności ekonomicznej i (2) modelu Centralnego Sześciokąta. Priorytet długookresowej racjonalności ekonomicznej wraz z zasadą rekompensacji ekologicznej są dwiema nadrzędnymi zasadami operacyjnymi, według których realizowana będzie polityka przestrzennego zagospodarowania kraju. Model Centralnego Sześciokąta jest zaś podstawowym elementem wizji w analizowanym dokumencie, mającym wyraźny związek z priorytetem racjonalności ekonomicznej.

Zaproponowane rozwiązania budzą moje uwagi krytyczne co do sposobu realizacji polityki przestrzennej i kształtu struktury przestrzennej; chciałbym się nimi podzielić, z nadzieją, że wywoła to szerszą dyskusję. Po pierwsze, zasada ekonomicznej racjonalności nie odbiega w swoim podstawowym założeniu (i charakterze) od zasady efektywności w obecnie obowiązującej *Koncepcji Polityki Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* (*Koncepcja...*, 2001), czyli powieła zaproponowane już wcześniej rozwiązania. Po drugie, realizacja polityki przestrzennej zgodnie z tym priorytetem zakonserwuje lub nawet pogłębi obecne zróżnicowanie struktury przestrzennej kraju, co stoi w sprzeczności z niektórymi celami strategicznymi, a nawet celem głównym polityki przestrzennej – spójnością terytorialną. Potwierdzeniem tego przypuszczenia jest idea Centralnego Sześciokąta, czyli obszaru „przyspieszonego rozwoju”.

Ogólna charakterystyka dokumentu

Ekspercki Projekt Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju jest obszernym (176 stron) i szerokim tematycznie opracowaniem na temat struktury przestrzennej kraju i kierunków jej przyszłego rozwoju. Składa się z czterech podstawowych części: wstępnej (5% tekstu), diagnostycznej (43%), projektowej (35%) i prognostycznej (17% tekstu).

Pierwsza część przedstawia „umocowanie” przyszłej koncepcji wśród dokumentów rządowych, uwagi techniczne i najważniejsze – jej funkcję i strategiczne cele. Wśród celów strategicznych znalazły się następujące sformułowania: wzmocnienie spójności terytorialnej, podwyższenie konkurencyjności, dbałość

¹ W tym samym roku ukazał się kolejny tom Studiów KPZK, którego autorzy nawiązują do przygotowywanego projektu *Koncepcji* (Markowski, 2008).

o jakość środowiska, zapewnienie ładu przestrzennego, zrównoważony rozwój wsi, zwiększenie odporności na zagrożenia. Są one spójne z celami wyrażanymi w innych dokumentach strategicznych na poziomie regionalnym i krajowym oraz dyrektywami zawartymi w dokumentach Unii Europejskiej. Wymienione cele zostały wyczerpująco uszczegółowione (w trzeciej części opracowania) w postaci celów operacyjnych, które wynikały z diagnozy stanu zagospodarowania przestrzennego kraju.

Druga część zawiera przede wszystkim diagnozę współczesnej struktury przestrzennej w Polsce. Niewielkie jej fragmenty dotyczą też prognozy zmian wybranych elementów tej struktury. Diagnoza koncentruje się na kilku standardowych zagadnieniach (ludność, osadnictwo, infrastruktura, ochrona środowiska), nawiązując do wcześniejszych tego typu dokumentów. Jest zatem opracowaniem klasycznym, pozbawionym nowatorskiego ujęcia problematyki zagospodarowania przestrzennego. Pominięto lub bardzo ogólnikowo potraktowano problematykę usług i handlu, przemysłu, rolnictwa, turystyki. Elementy punktowe i liniowe zdecydowanie przeważają nad powierzchniowymi.

Mankamentem tej części jest niekonsekwentny pod względem formy i szczegółowości sposób omówienia wybranych elementów struktury przestrzennej. Główny akcent położono na stan wyposażenia infrastrukturalnego (ten fragment został najlepiej i najdokładniej opracowany). Infrastrukturze poświęcono 20 stron, zagadnieniom ekologicznym – 15, zaś osadnictwu i gospodarce tylko po 10 stron. Diagnoza sprawia też wrażenie „zlepka” tekstów opracowanych według różnych celów i założeń.

Część trzecia, najważniejsza – to propozycje kierunków przekształcania struktury przestrzennej do 2033 r. według sześciu celów strategicznych oraz wskazanie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie 2033 w odniesieniu do ludności i osadnictwa, struktury gospodarki, sieci infrastruktury i stanu środowiska przyrodniczego. Najdokładniej omówiono cele dotyczące rozwoju infrastruktury drogowej i kolejowej, natomiast inne potraktowano bardziej ogólnie, a wskazane przy tym kierunki działań powielają działania powszechnie znane z innych dokumentów rządowych. Ponadto działania dotyczące infrastruktury transportowej i ochrony środowiska są uzupełnione zapisami szczegółowymi, podczas gdy inne działania takich zapisów nie mają.

Ogólnie opracowanie ma właściwy układ treści; na początku prezentuje się podstawowe wyzwania w zakresie zagospodarowania przestrzennego kraju, następnie stan struktury tej przestrzeni, po czym przedstawione są propozycje osiągnięcia postawionych celów strategicznych i obraz zagospodarowania przestrzennego w 2033 r. Niżej natomiast należy ocenić samą koncepcję rozwiązania problemów zagospodarowania przestrzennego i wizję polskiej przestrzeni w 2033 r.

Dyskusja

Tak jak zaznaczyłem na wstępie, chciałbym odnieść się do jednej z dwóch zasad operacyjnych zaproponowanych w *Projekcie* – zasady długookresowej racjonalności ekonomicznej – która określa priorytety w polityce przestrzennego zagospodarowania kraju. Przyjęcie tej zasady determinuje sposób rozwiązania i realizacji celów strategicznych oraz wynikających z nich konkretnych celów operacyjnych. Zdaniem autorów opracowania „w okresie dochodzenia do rozwoju sustensywnego (trwałego i zrównoważonego – przyp. JB) będzie przeważać kryterium długookresowej racjonalności ekonomicznej nad zasadą równości rozwoju regionalnego”. Priorytet racjonalności ekonomicznej nad równością rozwoju wynika z przyjęcia w polityce przestrzennej państwa celu strategicznego – wzmocnienia konkurencyjności głównych ośrodków miejskich i regionów w relacjach europejskich i globalnych.

Zasada długookresowej racjonalności ekonomicznej jest moim zdaniem mało konkretna i zachowawcza, przez co nie określa w sposób dostateczny kierunku przyszłej polityki przestrzennej. Tak naprawdę nie wiemy, co kryje się pod proponowaną zasadą. Samo pojęcie „racjonalność ekonomiczna” jest bardzo ogólne i bezdyskusyjne, bo czy jakkolwiek rozwój regionalny czy lokalizacja nowej inwestycji mogą być „nieracjonalne ekonomicznie”?

Pomimo braku wyraźnego zdefiniowania owej zasady możemy przyjąć, że zaproponowane rozwiązanie jest kontynuacją idei zawartej w aktualnej jeszcze *Koncepcji Polityki Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* z 1999 r. (*Koncepcja...*, 2001). Jednym z podejmowanych w niej dylematów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest wybór pomiędzy konkurencyjnością i efektywnością a równoważeniem rozwoju regionalnego. Wybrano – chociaż nie zostało to wyraźnie powiedziane – efektywność, która ma kształtować przestrzeń innowacyjną i konkurencyjną. Zasadę konkurencyjności i efektywności utrzymano w *Zaktualizowanej Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* z 2005 r.² podkreślając, że jest ona koniecznością w obecnej rzeczywistości i szansą wyjścia kraju z opóźnienia cywilizacyjnego.

Koncentracja aktywności społeczno-gospodarczej w miejscach o najwyższym potencjale ekonomicznym i najkorzystniejszych dla inwestorów, ma według EPKPZK wzmocnić ich konkurencyjność oraz wpłynąć w dalszej perspektywie czasowej na równoważenie rozwoju w skali całego kraju. Korzyści dla regionów słabiej rozwiniętych wynikają głównie z przyjęcia założenia, że w długiej perspektywie czasowej uzyskają one nowe bodźce rozwojowe m.in. w wyniku dyfuzji innowacji. Założenie to ma charakter czysto teoretyczny (*a priori*), bez jakiegokolwiek dowodu potwierdzającego jego słuszność. Nie towarzyszą mu żadne

² Dokument nie został przyjęty przez Sejm.

konkretne i przemyślane przykłady działań, które mogłyby dowodzić, że obecna koncentracja środków na obszarach konkurencyjnych da w przyszłości pozytywne efekty w regionach słabszych ekonomicznie i przyczyni się do równoważenia rozwoju przestrzennego kraju.

Trywializując można stwierdzić, że koncentrując teraz uwagę na regionach konkurencyjnych uzyskamy w przyszłości korzystne zmiany gospodarcze w regionach słabiej rozwiniętych. Trudno to zaakceptować, widząc narastające różnice poziomu rozwoju regionów. Sami autorzy dokumentu wskazują, że pogłębia się mozaikowy charakter rozwoju kraju. Wydaje się, że temu procesowi sprzyjać będzie zasada długotrwałej racjonalności ekonomicznej. Potwierdza to stwierdzenie: „...przedstawione zróżnicowania oraz tendencje do wzrostu koncentracji przestrzennej działalności gospodarczej mają charakter trwały i nic nie wskazuje, by procesy rynkowe w przewidywanej przyszłości prowadziły do ich odwrócenia czy zniwelowania” (*Ekspercki Projekt...*, 2008, s. 33). Rodzi się zatem pytanie, czy przyjęta zasada prowadzi do spójności terytorialnej, czy też do czegoś zupełnie przeciwnego – niespójności i pogłębiania różnic rozwojowych?

Na pogłębiającą się polaryzację przestrzenną kraju wskazują też dotychczasowe przekształcenia społeczno-ekonomiczne. Regiony słabo rozwinięte cechuje mniejsze tempo wzrostu dochodów w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Województwa wschodniej Polski (lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie) charakteryzują niskie dochody własne budżetów gmin i relatywnie niższe tempo ich wzrostu. Przyjęty priorytet w polityce przestrzennej może tylko pogłębić te niekorzystne procesy.

Tabela 1. Dochody własne gmin w przeliczeniu na mieszkańca w wybranych województwach w złotych

Own incomes (PLN) of gminas (local authority areas) per inhabitant, in selected Polish voivodships (province-regions)

Województwo Voivodship	1995	2000	2006	Zmiana Change 1995–2006 (%)
Łódzkie	188	678	1151	614
Mazowieckie	305	1176	2167	711
Wielkopolskie	186	664	1167	626
Pomorskie	230	782	1462	636
Lubelskie	153	463	761	497
Podkarpackie	143	448	761	531
Podlaskie	150	471	885	589
Świętokrzyskie	152	481	791	519

Źródło: dane GUS, obliczenia własne.

Source: General Statistical Office data, own calculations.

Warto więc zapytać, kiedy regiony słabsze zdyskontują fakt aktualnego ustępstwa w polityce przestrzennej na rzecz regionów silnych? W dokumencie nie znajdziemy odpowiedzi na tak postawione pytanie, bo traktuje on obszary słabiej rozwinięte raczej powierzchownie. Przykładem może być chociażby mapa 19, która bardzo swobodnie traktuje obszary problemowe. Obszary wymagające szczególnej polityki przestrzennej wyznaczone są według granic administracyjnych województw, co jest skalą zbyt ogólną w tego typu opracowaniu. Nie wiadomo dlaczego Puszcza Białowieska jest obszarem problemowym (o znaczeniu krajowym), a na przykład Bagna Biebrzańskie – nie. Problemy z tranzytem identyfikowane są tylko na Suwalszczyźnie i obejmują one zbyt duży obszar. Pas Pojezierza Pomorskiego nie jest jedynym obszarem „problemów popegieerowskich”. Przykłady takie można mnożyć.

Za kilka-kilkanaście lat sytuacja społeczno-gospodarcza w kraju i Europie może zmienić się na tyle, że obecnie przewidywane trendy będzie trzeba zweryfikować. Dlatego sądzę, że dla obszarów słabiej rozwiniętych lepszym rozwiązaniem od propozycji „obietnicowo-życzeniowych” może być wskazanie konkretnych rozwiązań „tu i teraz”, których efekty będą „na pewno” widoczne w przyszłości. Może to być zwrócenie większej uwagi na rozwój powiązań funkcjonalnych obszarów peryferyjnych z metropoliami, lokalizacja nowych inwestycji z próbą przesunięcia wysoko wykwalifikowanej kadry do miast średniej wielkości, rozwój infrastruktury teleinformatycznej, itp.

Dużo bardziej konkretne i korzystne dla polskiej przestrzeni były priorytety zawarte we wcześniejszych dokumentach planistycznych – *Studium Planu Krajowego* (Toeplitz, 1978) i *Koncepcji „Polska 2000”*. Niestety powstawały one w innej rzeczywistości, w której głos nauki i praktyki był nadmiernie recenzowany przez ówczesne władze. *Studium Planu Krajowego* nie miało przełożenia na praktykę, niemniej wypracowane założenia i przyjęte metody pracy miały wpływ na późniejsze prace planistyczne. Podstawowymi wyzwaniem pierwszej koncepcji były: dekoncentracja przemysłu, rozwój głównych elementów sieci infrastruktury, wyznaczenie kierunków rozwoju regionów, wskazanie głównych kierunków migracji. Wszystkie wymienione cele zmierzały do optymalizacji struktury przestrzennej kraju i łagodzenia regionalnych różnic rozwojowych. Koncepcja „Polska 2000” miała inny charakter i inna była metodologia jej przygotowania. Wynikiem „burzy intelektualnej” trwającej kilka lat było opracowanie kilkunastu autorskich koncepcji rozwoju struktury przestrzennej kraju, które stanowiły teoretyczną podstawę oficjalnego dokumentu *Plan przestrzennego zagospodarowania kraju do roku 1990*. Ostatecznym redaktorem dokumentu była ówczesna administracja państwowa podległa partii, dlatego nie był on opracowaniem realistycznym, lecz „życzeniowym”. Najważniejsze zadania postawione w tym dokumencie to: koncepcja umiarkowanej koncentracji policentrycznej, zróżnicowane tempo rozwoju ośrodków miejskich, dekoncentracja przemysłu z naciskiem na rozwój małych zakładów przemysłowych i rozwój nowoczesnej sieci komunika-

cyjnej. Kryzys gospodarczy kraju oraz rozwój dużych inwestycji „poza planem” spowodował, że praktyczne znaczenie koncepcji było niewielkie. Dlatego różnice poziomu rozwoju regionalnego pogłębiły się, zamiast ulec spłyceciu.

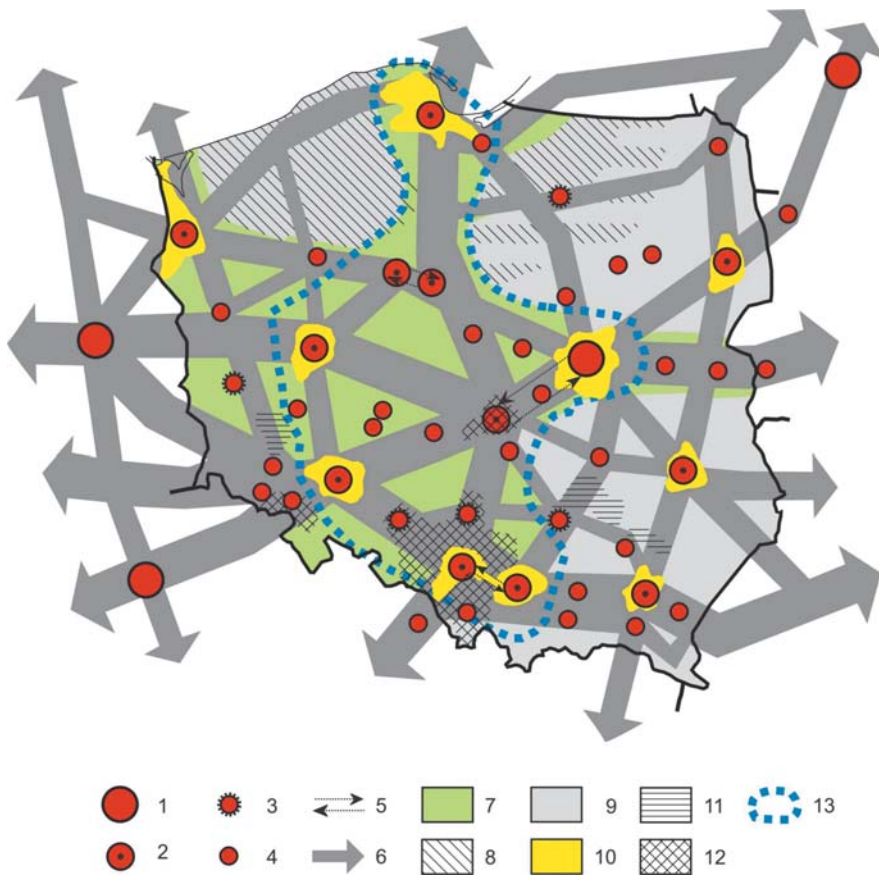
Istotnym fragmentem analizowanego dokumentu jest próba oceny zagospodarowania przestrzennego w perspektywie 2033 r. Podobnie jak we wcześniejszych częściach opracowania, na pierwszy plan wyeksponowana jest infrastruktura transportowa, której poświęcono najwięcej miejsca. Elementem kluczowym jest jednak tzw. Centralny Sześciokąt, oparty na miastach: Gdańsk, Warszawa, Kraków, konurbacja górnośląska, Wrocław, Poznań. Kształtowanie się Sześciokąta, konkurencyjnego dla regionalnych sieci ośrodków metropolitalnych w Europie, będzie m.in. efektem zaproponowanych działań priorytetowych. Nieśluszenie stwierdza się w dokumencie, że idea Centralnego Sześciokąta odbiega od wizji kształtowania struktury przestrzennej kraju zawartych w *Koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju*. W obydwu opracowaniach, aczkolwiek w różny sposób, kładzie się nacisk na rolę pasm rozwoju. W *Koncepcji* mówi się o pasmach przyspieszonego rozwoju, zaś w *EPKPZK* kładzie się nacisk na powiązania funkcjonalne, które bazują na tym samym systemie komunikacyjnym. Natomiast sama idea Centralnego Sześciokąta jest powtórzeniem idei „Strefy narastającej koncentracji potencjału cywilizacyjno-ekonomicznego” (zob. s. 534 Monitor Polski 26/2001; ryc. 1). Przykłady te skłaniają do wniosku, że badany dokument w swoich podstawowych założeniach jest bardziej aktualizacją „starej” *Koncepcji* niż nowym opracowaniem planistycznym.

Wnioski

Podstawowy walor *Eksperckiego Projektu Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* stanowi diagnoza stanu zagospodarowania kraju. Zawiera ona aktualny obraz struktury przestrzennej i może być wykorzystywana w badaniach naukowych, procesie dydaktycznym lub przygotowywaniu ekspertyz na rzecz praktyki. Słabiej należy ocenić część koncepcyjną i prognostyczną. Zasada długookresowej racjonalności ekonomicznej, czyli mało konkretna i „rozmyta” idea polityki przestrzennej, wskazuje na „asekuracyjny” charakter opracowania.

Dokument w znacznym stopniu powiela priorytety i wizje zawarte w *Koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju*, co z uwagi na ciągłość pewnych procesów społeczno-ekonomicznych może wydawać się racjonalnym zabiegiem. Prowadzi to jednak do utrwalania się dotychczasowej struktury przestrzennej kraju z rozwiniętym centrum i peryferyjnym wschodem i zachodem. Propozycja dalszej polaryzacji przestrzennej na pewno nie przypadnie do gustu przedstawicielom regionów biedniejszych.

Wydaje się, że *EPKPZK* w zakresie analizowanych zagadnień jest bardziej aktualizacją *KPPZK* niż autorskim opracowaniem planistycznym, bo nie wnosi

Ryc. 1. Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju.

Schemat modelu równoważenia rozwoju

- 1 – metropolia stołeczna, 2 – europejskie ośrodki polaryzacji, 3 i 4 – ośrodki równoważenia rozwoju, 5 – dwubiegunowe połączenia ośrodków, 6 – potencjalne pasma przyspieszonego rozwoju, 7 – strefa przyspieszonego rozwoju, 8 – strefa przełamania recesji, 9 – strefa aktywizacji, 10 – strefa równoważenia metropolizacji, 11 – strefa przełamania kryzysu bazy ekonomicznej, 12 – strefa aktywnej restrukturyzacji, 13 – strefa narastającej koncentracji potencjału cywilizacyjno-ekonomicznego

Opracowano na podstawie *Koncepcja polityki...* (2001, s. 534).

Concept of a national spatial management policy.

Scheme for a sustainable development model

- 1 – capital-city metropolis, 2 – European centres of polarization, 3 and 4 – centres of sustained development, 5 – bipolar connections between centres, 6 – potential belts of accelerated development, 7 – zone of accelerated development, 8 – zone of emergence from recession, 9 – zone of activation, 10 – zone of sustained metropolization, 11 – zone overcoming crisis as regards the economic base, 12 – zone of active restructuring, 13 – zone of intensifying concentration of civilisational and economic potential

Based on the *Koncepcja polityki... /Concept for a National Spatial Management Policy* (2001, p. 534).

nowych istotnych propozycji rozwiązań w polityce przestrzennej. Brak również próby zarysowania syntetycznego obrazu struktury przestrzennej, jakiej autorzy opracowania oczekują w 2033 roku.

Piśmiennictwo

- Ekspertski Projekt Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*, 2008, http://www.mrr.gov.pl/aktualnosci/rozwoj_regionalny/Documents/PE_KPZK_STY-CZEN_z_ERRATA_22.pdf, strona internetowa Ministerstwa Rozwoju Regionalnego (grudzień 2009).
- Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju*, 2001, Monitor Polski, 26, Warszawa, s. 503–595.
- Markowski T. (red.), 2008, *Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju a wizje i perspektywy rozwoju przestrzennego Europy*, Studia KPZK PAN, 72, Warszawa.
- Plan przestrzennego zagospodarowania kraju do roku 1990*, 1974, Biuletyn KPZK PAN, 85, Warszawa.
- Toeplitz K.L., 1978, *Pierwszy plan krajowy*, [w:] B. Malisz (red.), *40 lat planowania struktury przestrzennej Polski*, Studia KPZK PAN, 64, Warszawa, s. 23–43.

[Wpłynęło: styczeń 2010 r.]

JERZY BAŃSKI

THE DRAFT EXPERT CONCEPT FOR A POLISH SPATIAL ORGANIZATION POLICY – NEW PROJECT, OLD SOLUTIONS. DISCUSSION

The main favourable attribute of the *Draft Expert Concept for a Polish Spatial Organization Policy* lies in the way it diagnoses the current state of the country's development, presenting an up-to-date picture of spatial structure that can be utilized in scientific research studies or the didactic process, or else as a helpful tool providing expertise in practical matters.

However, the conceptual and prognostic part is open to certain criticism. The principle of long-term economic rationality, i.e. an ambiguous spatial policy concept short on concrete details, is indicative of the vague and “play it safe” approach that has been adopted.

To a great extent, this document duplicates the priorities and visions contained in the *Concept for a National Spatial Management Policy*, ostensibly a not-irrational approach, given the way in which certain socio-economic processes have genuinely been ongoing. On the other hand, however, this approach also denotes a kind of further “fixing” of the spatial structure of Poland, in which the centre is well-developed, while the East and West are tangibly peripheral. Such a proposal effectively tolerating further spatial polarization will certainly come as a great disappointment to those representing Poland's poorer regions.

Issues analysed in the *Draft Expert Concept for a Polish Spatial Organization Policy* (EPKPZK) ensure that this is more an update of the *Concept for a National Spatial Management Policy* (KPPZK) than an auctorial planning study, since it fails to contribute new essential proposals and solutions to the country's spatial policy. It also lacks a clear synthetic depiction of the spatial structure the authors anticipate for 2033.

